O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta’limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA’LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: *Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov*
Mas'ul muharrir: *Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov*
Mas'ul muharrir o'rinbosari0: *Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedogogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev*

T A H R I R H A Y ' A T I

Aniq va tabiiy fanlar: *k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.*
Texnika fanlari: *t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.*
Ijtimoiy-gumanitar fanlar: *s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d, prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.*
Pedagogika fanlari: *p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d.,dost. M.Asqarova, PhD S.Jamoldinova, PhD, dots. M.Asranboyeva.*
Filologiya fanlari: *fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD.,dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.*

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.
Pochta indeksi: 160136, ***Faks:*** (0369) 227-27-21,
Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi ***Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi*** *asosida chop etiladi. Jurnal* ***Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha*** *falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.*

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI 2026

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INKLYUZIV QADRIYATLARNI INTEGRATSIYALASHNING DIDAKTIK TA'MINOTI VA METODIK MEXANIZMLARI

Ulashova Navro`za Xudoynazar qizi
Termiz Davlat Pedagogika Instituti Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim) mutaxasisligi magistranti
Ilmiy rahbar Tursunova Saida Isakovna
Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim matematika kafedrasi pedagogika fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent

Annotatsiya. *Maqolada boshlang'ich ta'limda inklyuziv qadriyatlarni (tenglik, hurmat, hamjihatlik, ishtirok etish huquqi) integratsiyalashning didaktik ta'minoti va metodik mexanizmlari yoritilgan. O'quv-metodik materiallar, differensiatsiyalangan topshiriqlar, hamkorlikda o'qitish texnologiyalari hamda o'qituvchining inklyuziv kompetentligini rivojlantirish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Inklyuziv muhitni shakllantirishning samarali metodik modeli taklif etiladi.*

Kalit so'zlar: *inklyuziv ta'lim, inklyuziv qadriyatlar, boshlang'ich ta'lim, didaktik ta'minot, metodik mexanizm, differensiatsiya, hamkorlikda o'qitish.*

ДИДАКТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ИНТЕГРАЦИИ ИНКЛЮЗИВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. *В статье рассматриваются дидактическое обеспечение и методические механизмы интеграции инклюзивных ценностей (равенство, уважение, солидарность, право на участие) в начальном образовании. Анализируются учебно-методические материалы, дифференцированные задания, технологии сотрудничества и пути развития инклюзивной компетентности учителя. Предлагается эффективная методическая модель формирования инклюзивной среды.*

Ключевые слова: *инклюзивное образование, инклюзивные ценности, начальное образование, дидактическое обеспечение, методический механизм, дифференциация, обучение в сотрудничестве.*

DIDACTIC SUPPORT AND METHODOLOGICAL MECHANISMS FOR INTEGRATING INCLUSIVE VALUES IN PRIMARY EDUCATION

Abstract. *The article examines the didactic support and methodological mechanisms for integrating inclusive values (equality, respect, solidarity, the right to participate) into primary education. It analyzes teaching materials, differentiated tasks, cooperative learning technologies, and approaches to*

developing teachers' inclusive competence. An effective methodological model for building an inclusive learning environment is proposed.

Keywords: *inclusive education, inclusive values, primary education, didactic support, methodological mechanism, differentiation, cooperative learning.*

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida inklyuziv yondashuv ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. BMTning Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi va Barqaror rivojlanish maqsadlarining to'rtinchisi (SDG 4) har bir bolaning sifatli ta'lim olish huquqini e'tirof etadi. O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Biroq inklyuziv ta'lim samaradorligi faqat turli ehtiyojli bolalarni umumiy sinfga jalb etish bilan belgilanmaydi. Uning asosiy mazmuni tenglik, o'zaro hurmat, hamjihatlik va ishtirok etish huquqi kabi qadriyatlarni shakllantirishda namoyon bo'ladi. Bu jarayon boshlang'ich ta'limda eng samarali kechadi, chunki aynan shu yoshda bolaning ijtimoiy munosabatlari va axloqiy yo'nalishlari shakllanadi. Ammo amaliyotda o'quv-metodik materiallarda inklyuziv mazmunning yetarli aks etmasligi, didaktik vositalarning differensiatsiyalashmaganligi va o'qituvchilarning inklyuziv kompetentligi yetarli emasligi muammolari saqlanib qolmoqda. Bu mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

METODOLOGIYA

Bugungi globallashuv va ta'limni modernizatsiyalash sharoitida boshlang'ich ta'lim tizimida inklyuziv qadriyatlarni shakllantirish va ularni ta'lim mazmuniga integratsiyalash muhim pedagogik muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Inklyuziv ta'limning asosiy mohiyati barcha bolalarning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini e'tirof etgan holda, ularning sifatli ta'lim olishlari uchun teng imkoniyatlar yaratishdan iborat. Mazkur jarayon faqat alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muhitiga jalb etish bilan chegaralanmaydi, balki barcha o'quvchilarda insonparvarlik, bag'rikenglik, o'zaro

hurmat, hamjihatlik, ijtimoiy mas'uliyat va tenglik kabi umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishni ham nazarda tutadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning shaxsiyati, dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy munosabatlari shakllanadigan muhim davr hisoblanadi. Aynan shu davrda o'quvchilarda boshqalarning fikrini tinglash, o'zaro yordam ko'rsatish, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, insonlarning individual xususiyatlariga hurmat bilan munosabatda bo'lish kabi sifatlar rivojlanadi. Shu sababli inklyuziv qadriyatlarni boshlang'ich ta'lim mazmuniga tizimli integratsiyalash nafaqat ta'limiy, balki tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyatga ham ega.

Inklyuziv qadriyatlarni integratsiyalash deganda ta'lim mazmuni, pedagogik metodlar, o'quv faoliyati shakllari va tarbiyaviy munosabatlar orqali o'quvchilarda barcha insonlarning teng qadr-qimmatga ega ekanligini anglash, farqlilikni tabiiy holat sifatida qabul qilish, o'zaro hurmat va hamkorlikka asoslangan munosabatlarni shakllantirishga yo'naltirilgan yaxlit pedagogik jarayon tushuniladi. Ushbu jarayonning samaradorligi inklyuziv g'oyalarning alohida mavzu yoki mashg'ulot sifatida emas, balki barcha fanlar mazmuni va kundalik pedagogik faoliyat bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirilishiga bevosita bog'liq. Boshlang'ich ta'limda inklyuziv qadriyatlarni integratsiyalashning didaktik asoslarini belgilashda quyidagi tamoyillarga tayanish muhimdir: teng imkoniyatlarni ta'minlash, individual yondashuv, ta'limiy moslashuvchanlik, ijtimoiy hamkorlik, qadriyatli yo'naltirilganlik va refleksivlik. Ushbu tamoyillar o'quvchilarning individual imkoniyatlarini e'tirof etish, ularning ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini ta'minlash hamda ijobiy ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Teng imkoniyatlar tamoyili har bir o'quvchining ta'lim jarayonida faol ishtirok etishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni nazarda tutadi. Individual yondashuv tamoyili esa o'quvchilarning bilish darajasi, qiziqishlari, ehtiyojlari va o'zlashtirish sur'atlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni talab qiladi. Ijtimoiy hamkorlik tamoyili o'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam, jamoaviy faoliyat va

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan bo'lsa, qadriyatli yo'naltirilganlik tamoyili inson qadr-qimmati, mehr-oqibat, bag'rikenglik va adolat tushunchalarini ta'lim mazmuniga singdirishni anglatadi.

MUHOKAMA

Inklyuziv qadriyatlarni shakllantirishda didaktik ta'minot alohida ahamiyatga ega. Didaktik ta'minot ta'lim maqsadlari, mazmuni, metodlari, vositalari, tashkiliy shakllari va baholash mezonlarining o'zaro uyg'unlashgan tizimini ifodalaydi. Tadqiqot doirasida boshlang'ich ta'limda inklyuziv qadriyatlarni integratsiyalashning didaktik ta'minotini maqsadli, mazmuniy, jarayonli, vositali va natijaviy-baholash komponentlari asosida tashkil etish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. Maqsadli komponent o'quvchilarda inson qadr-qimmatini anglash, boshqalarning individual xususiyatlarini hurmat qilish, bag'rikenglik, empatiya va hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltiriladi. Mazmuniy komponent esa ona tili va o'qish savodxonligi, matematika, tarbiya, tabiiy fanlar, tasviriy san'at hamda texnologiya kabi fanlarning o'quv materiallariga inklyuziv g'oyalarni singdirishni qamrab oladi. Jarayonli komponentda hamkorlikda o'qitish, differensial yondashuv, muammoli ta'lim, interfaol metodlar va loyihaviy faoliyatdan foydalanish ko'zda tutiladi. Vositali komponent moslashtirilgan didaktik materiallar, ko'rgazmali vositalar, audio-vizual resurslar va individual topshiriqlar bilan tavsiflanadi. Natijaviy-baholash komponenti esa o'quvchilarda inklyuziv qadriyatlarning shakllanganlik darajasini aniqlash va pedagogik jarayon samaradorligini monitoring qilishga xizmat qiladi.

Inklyuziv qadriyatlarni ta'lim mazmuniga integratsiyalashda fanlararo yondashuv muhim metodik mexanizm hisoblanadi. Chunki har bir o'quv fani o'zining mazmuniy va tarbiyaviy imkoniyatlari orqali muayyan qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Jumladan, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida badiiy matnlar, hikoyalar va ertaklar asosida mehr-oqibat, do'stlik, o'zaro hurmat hamda insoniy munosabatlar tahlil qilinadi. O'quvchilar asar qahramonlarining xatti-harakatlarini

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

baholash, ularning his-tuyg‘ularini tushunish va turli vaziyatlarga munosabat bildirish orqali empatiya va bag‘rikenglik ko‘nikmalarini egallaydilar.

Matematika darslarida guruhli topshiriqlar, jamoaviy masalalar va juftlikda ishlash metodlaridan foydalanish orqali o‘zaro yordam, teng ishtirok va hamkorlik qadriyatlarini shakllantirish mumkin. Masalan, birgalikda masala yechish jarayonida har bir o‘quvchiga uning imkoniyatlariga mos vazifa berilishi, umumiy natijaga erishishda barcha ishtirokchilarning hissasi muhim ekanligini anglashga yordam beradi. Tabiiy fanlar darslarida tabiatdagi xilma-xillik, tirik organizmlarning o‘ziga xos xususiyatlari va o‘zaro bog‘liqligi orqali insonlar o‘rtasidagi individual farqlarni hurmat qilish g‘oyalarini yoritish mumkin. Tarbiya darslarida esa tenglik, adolat, inson huquqlari, do‘stlik va bag‘rikenglikka oid muammoli vaziyatlarni muhokama qilish samarali natija beradi. Mazkur jarayonda hamkorlikda o‘qitish metodikasi ham alohida o‘rin tutadi. Ushbu metodika o‘quvchilarni kichik guruhlarda faoliyat olib borishga, umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishga va o‘zaro mas’uliyatni his etishga yo‘naltiradi. Guruhli ishlarda o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda vazifalarni taqsimlash, har bir ishtirokchining fikrini tinglash va umumiy qaror qabul qilish imkoniyatini yaratish zarur. Natijada o‘quvchilarda ijtimoiy hamkorlik, o‘zaro ishonch va jamoaga daxldorlik hissi shakllanadi.

Inklyuziv qadriyatlarni integratsiyalashning navbatdagi muhim metodik mexanizmi differensial va individuallashtirilgan ta’lim hisoblanadi. Bunda ta’lim topshiriqlari o‘quvchilarning bilim darajasi, o‘zlashtirish sur’ati va individual ehtiyojlariga moslashtiriladi. Bir xil ta’limiy maqsadga turli murakkablikdagi topshiriqlar, ko‘rgazmali materiallar, muqobil javob shakllari va qo‘shimcha pedagogik yordam orqali erishish mumkin. Bunday yondashuv o‘quvchilar o‘rtasidagi sun’iy raqobat va taqqoslashni kamaytirib, har bir bolaning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi.

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

Shuningdek, inklyuziv qadriyatlarni shakllantirishda ijtimoiy-emotsional rivojlantirish metodlaridan foydalanish muhimdir. Rolli o‘yinlar, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, muammoli savollar, suhbatlar va refleksiv mashqlar o‘quvchilarda o‘z his-tuyg‘ularini anglash, boshqalarning kechinmalarini tushunish va ularga nisbatan ijobiy munosabat bildirish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Masalan, “Men boshqalarning o‘rnida bo‘lganimda”, “Haqiqiy do‘st qanday bo‘lishi kerak?”, “Har bir inson hurmatga loyiq” kabi mavzularda tashkil etiladigan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning qadriyatli qarashlarini boyitishga xizmat qiladi.

Tadqiqot doirasida boshlang‘ich ta’limda inklyuziv qadriyatlarni integratsiyalashning mualliflik metodik yondashuvi sifatida to‘rt bosqichli pedagogik mexanizmni taklif etish mumkin.

Birinchi - diagnostik-tayyorgarlik bosqichida o‘quvchilarning inklyuziv qadriyatlar haqidagi dastlabki bilimlari, munosabatlari va ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalari aniqlanadi.

Ikkinchi - mazmuniy-integrativ bosqichda inklyuziv qadriyatlar fanlar mazmuniga maqsadli singdiriladi hamda o‘quv materiallari tegishli pedagogik vazifalar bilan boyitiladi.

Uchinchi - faoliyatli-amaliy bosqichda o‘quvchilar individual, juftlik va guruhli mashg‘ulotlarga jalb etilib, inklyuziv munosabatlarni amaliy faoliyatda namoyon etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

To‘rtinchi - refleksiv-natijaviy bosqichda shakllangan bilim, munosabat va xulq-atvor ko‘nikmalari tahlil qilinib, keyingi pedagogik faoliyat yo‘nalishlari belgilanadi.

Taklif etilayotgan metodik mexanizmning asosiy xususiyati inklyuziv qadriyatlarni alohida tarbiyaviy faoliyat bilan cheklamasdan, ta’limning mazmuniy, jarayonli va kommunikativ tarkibiy qismlariga uzviy integratsiyalashdan iborat. Bunda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki sinfda ijobiy ijtimoiy muhitni shakllantiruvchi, o‘quvchilarning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi va

o‘zaro hurmatga asoslangan munosabatlarni tashkil etuvchi pedagogik subyekt sifatida namoyon bo‘ladi.

Inklyuziv qadriyatlarni integratsiyalash samaradorligini aniqlashda o‘quvchilarning bilimlari bilan bir qatorda ularning emotsional munosabatlari va amaliy xulq-atvorini ham hisobga olish lozim. Shu maqsadda kognitiv, emotsional-qadriyatli, kommunikativ va xulq-atvoriy mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Kognitiv mezon o‘quvchilarning tenglik, bag‘rikenglik, inson qadr-qimmati va inklyuzivlik haqidagi bilimlarini; emotsional-qadriyatli mezon boshqa insonlarga nisbatan hurmat, hamdardlik va xayrixohlik munosabatlarini; kommunikativ mezon muloqotga kirishish, fikrlarni tinglash va hamkorlik qilish qobiliyatlarini; xulq-atvoriy mezon esa kundalik faoliyatda o‘zaro yordam, qo‘llab-quvvatlash va kamsitmaslik tamoyillariga amal qilishni ifodalaydi.

XULOSA

Shunday qilib, boshlang‘ich ta’limda inklyuziv qadriyatlarni integratsiyalashning didaktik ta’minoti va metodik mexanizmlarini takomillashtirish ta’lim jarayonining insonparvarlik yo‘nalishini kuchaytirish, barcha o‘quvchilar uchun teng ishtirok imkoniyatlarini yaratish hamda ijtimoiy hamkorlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Didaktik komponentlarning o‘zaro uyg‘unligi, fanlararo integratsiya, differensial ta’lim, hamkorlikda o‘qitish va refleksiv baholash mexanizmlarining tizimli qo‘llanilishi natijasida inklyuziv qadriyatlar o‘quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarida, balki kundalik munosabatlari va amaliy xulq-atvorida ham namoyon bo‘lishi uchun pedagogik asos yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori. “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”.
4. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education: All Means All. – Paris: UNESCO, 2020.
5. OECD. Equity and Inclusion in Education: Finding Strength through Diversity. – Paris: OECD Publishing, 2023.
6. Damyanov K. Strategies for Inclusive Education and Intercultural Communication in Primary School // International Online Journal of Primary Education. – 2024. – Vol. 13, No. 3. – P. 175–184. DOI: 10.55020/iojpe.1355332.
7. Makhmudova M.A. Inclusive Education in Primary Schools: Concept, Problems and Solutions // International Journal of Scientific Researchers. – 2025. – Vol. 11, No. 2. – P. 790–792. DOI: 10.71337/inlibrary.uz.ijsr.129838.
8. UNESCO. Inclusive Education. – Rasmiy internet manbasi. URL: https://www.unesco.org/en/inclusion-education (https://www.unesco.org/en/inclusion-education?utm_source=chatgpt.com) (murojaat sanasi: 19.11.2026).
9. UNICEF. Inclusive Education. – Rasmiy internet manbasi. URL: https://www.unicef.org/education/inclusive-education (https://www.unicef.org/education/inclusive-education?utm_source=chatgpt.com) (murojaat sanasi: 19.11.2026).